

Прегледни рад

<https://doi.org/10.18485/folk.2024.9.1.3>

393.94:303.442.23(495.17 Скопје)»1963»: [781-051 Hadžimanov V.

393.94-028.17(=163.3):004

Теренска истраживања Васи́ла Хаџиманова након скопског земљотреса 1963. године и процес реконструкције тужбалица (тажачки песни) из његове грађе 60 година касније

Ана Мартиноска и Жарко Иванов

Циљ овог рада је да представи Васи́ла Хаџиманова као значајног етномузиколога, чија је дугогодишња теренска активност дала десетак хиљада прикупљених народних песама. Нажалост, мали део тог наслеђа је објављен и доступан научној и широј јавности. Фокус овог рада су његова теренска истраживања обављана након катастрофалног земљотреса у Скопљу 1963. године, када је снимео више стотина тужбалица, што представља огроман допринос за проучавања овог по много чему специфичног и ретко изучаваног фолклорног жанра. У раду је представљен процес који је претходно објављивању ових тужбалица, а укључивао је дигитализацију и транскрипцију аудио-материјала, као и њихову компарацију са свескама и мелограмима самог Хаџиманова.

Кључне речи: Васил Хаџиманов, теренска истраживања, земљотрес у Скопљу, тужбалице, архивска грађа, дигитализација, транскрипција, аудио-материјали, компаративна анализа.

Ко је био Васил Хаџиманов?

Апотекар по основном занимању, али и етномузиколог, педагог, прослављени радио-певач и доајен македонске народне музике, рођен је у Кавадарцима, школован у Београду и Загребу, а највећи део живота провео у Скопљу, са реномираном каријером по читавој бившој Југолавији и шире, у свету. Васил Хаџиманов (1905–1969) био је „један од ретких страствених љубитеља фолклора и један од најнеуморнијих трагача за народним и непознатим у њему“ (Ристовски 1987: 201).

Гајио је велику љубав према народној песми, која је вукла корене из његовог најранијег детињства у музичкој породици, где се радо певало и свирало, а која је продубљивана током његове професионалне каријере извођача македонске традиционалне музике. У својој музичкој каријери, која је текла паралелно са званичном фармацеутском, Хаџиманов је остао упамћен као једини радио-певач из Македоније на Радио Загребу, вођа фолклорне групе из Тиквеша, интерпретатор са широком мрежом солистичких концерата широм бивше Југославије, касније и као уредник редакције народне музике Радио Скопља. По записима његовог биографа Ђорѓија Ђорѓиева, „његов глас, негов необично меки ненаметљиви лирски тенор, са необичном природношћу и умереношћу при употреби јединствених манира и са високим степеном осећаја за оригиналне стилске нијансе македонских песама, учинили су Васила Хаџиманова једним од најпопуларнијих и најомиљенијих певача Радио Београда“ (Ђорѓиев 2012: 20). Без обзира на своју велику популарност и интерпретаторске успехе, Хаџиманов је у Македонији био познатији као неуморни сакупљач и мелограф македонских народних песама.

У својој „Аутобиографији“ открива да је то био још од гимназијских дана (1927–1928. године) и бележи: „за време распуста у слободно време, посебно суботом и недељом, ишао сам по селима и градовима, а пре одласка на студије у Београд и Загреб сакупио сам већ преко 1000 песама, највећи број из региона Тиквеша“ (Хаџиманов 2012: 59). Његове прве три македонске народне песме, за које је урадио и аранжман, објављене су 1935. године у Београду, у издању књижаре Јована Фрајта. Године 1938. постаје члан Удружења југословенских музичких аутора. До краја његовог радног и животног века, укупан број се пење на преко 10.000 мелограма, што „без сумње представља најобимнији мелографски опус неког појединца у мелографској пракси македонских народних песама“ (Ђорѓиев 2012: 27). Хаџиманов је своју сакупљачку мисију доживљавао како трајну обавезу, ишао је на терен кад год је могао. Имао је јединствен приступ припремном раду за теренско истраживање, тако што је често одржавао бесплатне и добротворне концерте током којих је паузе у певању користио за разговор са публиком, а посебно са старијим певачицама које су му касније постајале казивачи. Ову своју активност доживљавао је као задатак од националног значаја, па у ту сврху није штедео ни времена ни новца: „Сав новац сам потрошио на прикупљање и проучавање македонског фолклора, на књиге, на учешће на научним скуповима и слично, тако проводим цео живот“ (Хаџиманов 2012: 9).

Прве публикације Хаџиманова биле су четири популарне збирке. *Македонске народне песме*, објављене 1953. године у Скопљу, са око 80 мелографисаних песама, углавном су из градске певачке традиције.

Ова збирка нема додатну научну опрему нити било какве прилоге, али тај пропуст је исправљен већ у следећој Хаџимановљевој збирци *Македонске народне бојне песме*, објављеној 1960. године, у којој сто деветнаест песама има и информације о певачима, местима из којег потичу и годину када је песма снимљена. Поред тога, Хаџиманов је написао и кратак поговор, у коме објашњава садржај отпеваних стихова и њихових музичких одлика, укључујући ритам, тоналитет, метрику, формалну мелодијску структуру итд. Касније, Хаџиманов је објавио још неколико публикација: *А бре Македонче* (1962), *Македонске саборске песме* (1964) и *Македонске народне песме – Моми Тиквешанки* (1968), за које је написао поговоре који нуде свеобухватнији приступ у анализи, почев од описа тиквешког дијалекта и версификације песама преко објашњења мелодијског темпа и облика мелодија, па све до анализе тонских низова. Поред припреме и објављивања ових зборника, Хаџимановлев етномузиколошки рад одвија се и на теоријском плану, кроз учешће на бројним научним скуповима у оквиру тадашње СФРЈ и у иностранству.

Васил Хаџиманов је више од 40 година сакупљао народне песме, у почетку их само записујући оловком, затим користећи прве портабл магнетофоне, али, према речима његовог сина Зафира: „занос и љубав према овом пионерском и мисионерском задатку је остао исти, неокаљан и чист.“ (Хаџиманов 2012: 99). Од своје прикупљене грађе обима десетак хиљада народних песама Хаџиманов је за живота објавио само око 800 песама, а породица је комплетну преосталу грађу поклонила Македонској академији наука и уметности. Нажалост, деценијама није била објављена ниједна књига са његовим записима, све до 2023. године, када су аутори овог текста објавили преко 200 тужбалица у књизи *Тужбалице из скопског земљотреса 1963 године (из архивске грађе Василица Хаџиманова) (у оригиналу на македонском језику Тажачките песни од скопскиот земјотрес во 1963 година (од архивските материјали на Васил Хаџиманов))*. Тако се у Легату Хаџиманова у Архиву МАНУ чува огромна архивска грађа, која деценијама чека да буде представљена јавности. У том контексту, наш досадашњи и текући рад, као и овај текст, први су кораци ка остварењу његовог завета и, надамо се, подстицај за континуитет у објављивању и научном проучавању грађе из његовог наслеђа.

Резултати теренских истраживања Васи́ла Хаџиманова након земљотреса у Скопљу

Врхунац сакупљачких и етномузиколошких остварења Васи́ла Хаџиманова представља грађа прикупљена током теренских истраживања након катастрофалног земљотреса у Скопљу 26. јула 1963. године. У специфичним условима колективне трауме, Хаџиманов је одлазио на ново импровизовано гробље, на сахране и помене 1070 жртава (478 мушкараца, 430 жена и 162 детета) на скопском гробљу Бутел и малим теренским магнетофоном снимао ожалошћене. Према његовом сведочењу, успео је да сними тужбалице у ефективном трајању од око 12 сати, материјал за који је и сам веровао да ће представљати историјски и аутентични документ етномузиколошког карактера у вези са земљотресом у Скопљу. О томе је написао релативно кратку теоријску студију под насловом „Мелодије и тужбалице настале током земљотреса у Скопљу“, објављену у часопису *Современост* (1964). У том раду, у складу са својом вокацијом, углавном се бавио етномузиколошким карактеристикама тужбалица, укратко се осврће и на сам жанр, на процес импровизације на основу адаптације или компилације народних мелодија, као и на текстуални део оригиналног садржаја, са емоцијом и пијететом према жртвама. Научне резултате ових својих теренских истраживања касније је презентовао на Међународном конгресу музичких фолклориста (International Folk Music Council) у Будимпешти 1964 године „Les mélodies funèbres du séisme de Skopje“ (26. 7. 1963) и на Међународном симпозијуму у Братислави 1965. године (тема симпозијума је била „Stratigraphie der Volksmusik in der Karpaten und den Balkan“). У својој аутобиографији Хаџиманов каже да је његова тема „Вишегласно певање створено након скопског земљотреса“ била прихваћена на VIII конгресу у Токију, 1964 године, али није отпутовао због финансиских разлога. О земљотресу је говорио за Радио Москву и Радио Кошут (Будимпешта).

Сматра се да је овај Хаџиманов подухват по много чему изузетан, пре свега по величини опуса, јер обухвата звучне записе око 500 тужбалица, што је обим без преседана. Нажалост, није успео да их архивира у потпуности, нити да их препише и мелографише у целини због здравствених тегоба насталих као последица снимања.

У нашем покушају да комплетирамо ову грађу, у Архиву МАНУ успели смо да пронађемо дванаест аудио-касета, неколико кутија свезака и нотних записа. Коначан резултат је 165 објављених записа тужбалица добијених компаративном анализом, затим шездесетак песама које имају само нотне фрагменте, углавном прве стихове

тужбалица, и десетак тужбалица које су само у нашој транскрипцији, али их нема у рукописној грађи. Према томе, у нашој коауторској књизи објављени су текстови више од две стотине тужбалица, што сматрамо за велики допринос проучавању жанра, ако се има у виду да цео корпус претходно објављених македонских тужбалица (почевши од Цепенкова, Шапкарева и Спространова, све до наших савременика, као што је Ристески) обухвата нешто више од стотину примера. То, наравно, не значи да до сада није било интересовања за овај жанр, већ је пре последица немогућности да истраживач документује тужбалице због веровања да се тужи само над мртвим човеком, а да тужење у другим приликама изазива злу коб. То, свакако, доприноси значају постигнућа Хаџиманова, које је утолико веће ако узмемо у обзир да је жанр тужбалица проблематичан како за прикупљање тако и за анализу због емотивно веома оптерећеног садржаја и директног суочавања са табу темом смрти. Овај опус поседује несвакидашњу архивску вредност за очување ламентације и елегичних поетских дела у којима се оплакује смрт блиских чланова породице и засигурно заслужује обимнија, дугорочнија и детаљнија мултидисциплинарна истраживања.

Важно је указати да осим самих тужбалица које су у духу македонске народне традиције, грађа садржи и једну тужбалицу у духу босанске гусларске традиције. То је једина тужбалица која осим вокалног има и инструментални израз. Наиме, међу Хаџимановљевим тракама, конкретно на траци бр. 50, налази се снимак песме коју уз гусле пева самоуки војник Брушњак Илија из Босанског Шамца, непосредни сведок земљотреса. Из интервјуа за Радио Скопље који је Хаџиманов урадио са овим војником сазнајемо да се песма изводи на виолини, али чини се да припада развијеном начину певања уз гусле у Босни, Србији и Црној Гори. Твртко Чубелић је још 1966. године писао да се „у načinu izvođenja tužbalice nekoga kraja mogu naslutiti osnovna obilježja pjevanja uopšte u tome kraju jer tužbalica uklopljena u sistem pjevanja kraja prostora kojemu pripada“ (Čubelić 1966, према Ćirgić 2016: 83). У том смислу, иако је мотив тужбалице скопска катастрофа, певач је компоновао и интерпретирао ову тужбалицу у духу краја из кога потиче. Мада Хаџиманов није оставио више информација о свом казивачу, верујемо да ће ова тужбалица бити занимљива истраживачима традиције тужења уз гусле.

Према необјављеном тексту Хаџиманова „Новостворене елегије за Скопље“, поред снимњеног аутентичног тужења на гробљу Бутел, македонски народ је после извесног времена почео да пева и друге песме о настрадалом Скопљу:

Настају народне песме елегијског карактера, такође
инспириране скопском катастрофом, а пева се о Скопљу и

реци Вардар, која дели Скопље на два дела. Наравно, у тим новим песмама све је везано за Скопље, шта је било лепо пре, шта је било после земљотреса и шта ће бити у будућности. (Хаџиманов 1965)

Мада Хаџиманов ове песме назива *народним*, током њиховог прегледа схватили смо да он мисли на музички стил новокомпоноване фолк музике, а не на колективно анонимно ауторство у фолклористичком смислу.

Реконструкција тужбалица из архивске грађе Хаџиманова

Хаџимановљев легат у Архиву Македонске академије наука и уметности садржи инструменте, мелограме, разне нотне записе, личне предмете и магнетофонске аудио-траке, које су најпре систематизовали етномузиколог др Ђорѓи Ђорѓиев и архивар Марија Милошевска. У својим свескама и мелограмима Хаџиманов је означио траке на којима су записиване тужбалице узастопним редним бројевима, док су у прегледу Ђорѓиева и Милошевске све траке које је Хаџиманов снимео, па се у том комплетном корпусу тужбалице налазе на тракама 23–31, 48 и 50–52. Важно је напоменути да у истом архиву постоји још један попис трака, у којима је различита нумерација, па оне са тужбалицама крећу од редног броја 19–29, затим 33, 39–40 и 55. Разлог за двоструку систематизацију и различиту нумерацију овог дела Хаџимановљевог легата није установљен.

Од свега тога, за наше истраживање значајно је било укупно дванаест трака под насловом „Тужбалице о земљотресу у Скопљу (1963)“ („Тажачки од земјотресот во Скопје (1963)“) и једна трака снимљена као „Скопска катастрофа – пева војник“ („Скопска катастрофа – пее војник“) или на другом месту под називом „Тужбалице о земљотресу у Скопљу – пева Брушњак Илија војник из Босанског Шамца уз пратњу гусала“ („Тажачка песна од земјотресот во Скопје – пее Брушњак Илија, војникот Босански Шамац, придружуван од гусла“). У процесу припреме књиге, дигитализација аудио-материјала морала је да претходи процесу дешифровања текстова и њихове транскрипције како би били објављени у интегралној верзији. Што се тиче самог процеса дигитализације, за репродукцију су били неопходни одговарајући магнетофони, данас веома ретки, који су се могли наћи само код појединих ентузијаста. У овом делу процеса рада помогли су

нам музички продуценти Бојан Угриновски и Александар Петровски. Уз њихову помоћ добили смо дигиталну верзију неколико трака брзине од 19 cm/sec са бољим квалитетом снимљеног материјала од осталих трака, јер је реч о професионалном стандарду. Остале траке брзине 4.5, 4.7 и 9.5, уобичајене су за аматерску употребу и имају звук знатно слабијег квалитета, па су захтевале додатну дигиталну обраду звука, што ипак није значајно побољшало квалитет. Грађа је местимично неразумљива и због преклапања гласова, удаљености микрофона и шума снимања, а могућност транскрипције при првом слушању била је минимална. Копије дигиталне верзије ове грађе депоноване су у Архиву МАНУ и у Одељењу за македонску народну књижевност при Институту за македонску књижевност у Скопљу.

Пре и после сваке тужбалице Хаџиманов објашњава ко је покојник, одакле је и ко га оплакује. Постоје снимци на којима се чује како се представља присутнима и добија дозволу за снимање. Ове тужбалице су одличног аудио-квалитета. У другим случајевима снимање је рађено на конспиративан начин, у тајности, због деликатности тренутка, по речима самог Хаџиманова: „као лешинар ишао сам са гроба на гроб, тамо где се чуо страشان плач, туговање, нарицање“ (Хаџиманов 2012: 62). На снимцима се може чути како на почетку тужбалице Хаџиманов покушава да пронађе што бољу позицију за микрофон. Најчешће је првих неколико стихова неразумљиво и немогуће их је транскрибовати, након чега песма постаје јаснија и разумљивија. Многе тужбалице нису довољно јасне јер више жена плаче на истом гробу или зато што је у питању више истовремених сахрана, па се мешају нарицања више ожалошћених са неколико различитих гробова. Из тих разлога касете су морале да се преслушавају више пута да би се могла направити потпуна или делимична транскрипција, што је, с обзиром на трауматични садржај песама, био најтежи и најпотреснији део процеса.

У својој *Аутобиографији* Хаџиманов наводи да је од 500 тужбалица о земљотресу у Скопљу успео да дешифрује само 180, што је даље иницирало претраживање скоро четрдесет великих кутија, у којима су пронађене две свеске саукупно 112 тужбалица у рукопису. У другој кутији су пронађени и мелограми тужбалица које је Хаџиманов написао руком, укупно 175. У мелограмима је, за разлику од транскрипције у свескама, забележено првих неколико стихова сваке тужбалице, претпостављамо због репетитивности музичког израза саме песме. Затим су пронађене још три странице тужбалица насловљених „Les mélodies funèbres du séisme de Skopje“ (26. 7. 1963), за које претпостављамо да су део рада који је Хаџиманов припремио за поменуте научне скупове у Будимпешти и Братислави, а који је писан на француском језику (на писахој машини).

Упооређивањем целокупне грађе закључили смо да се бројеви у свескама готово у потпуности слажу са бројевима песама у мелограмима и прекуцаним песмама. Ова нумерација се потпуно разликује од систематизације Ђорђевића, а тужбалице са трака које је Ђорђевић означио бројевима 48 и 50–52 уопште се не појављују у Хаџимановљевим свескама и мелограмима, па претпостављамо да их он никада није преписивао. Те песме су биле додатни изазов при транскрипцији, јер је понекад квалитет звука био лош, а наишли смо и на проблеме у разумевању архаичних или дијалекатских речи и нејасног изговора. Након више пута поновљених и пажљивих преслушавања схватили смо да је транскрипција могућа, потпуно или делимично. Траке су пре шездесет година биле бољег квалитета него данашња дигитализирана верзија, али често смо чули исто што и Хаџиманов. На појединим местима успели смо да препознамо, дешифрујемо, исправимо и транскрибујемо текст тужбалице различито од Хаџиманова. Наиме, Хаџиманов обично прескочи њему неразумљиви део песме и настави транскрипцију без икакве ознаке, док су у нашој књизи та места адекватно обележена са три тачке, у складу са прихваћеним фолклористичким принципима.

Након свих изазова у вези са дигитализацијом технички застарелих, аналогних формата аудио-материјала, приступило се процесу транскрипције текстова осталих тужбалица и других записа, као и прегледу и читању свезака и нотних записа Хаџиманова. Уследио је процес поређења свих извора у циљу реконструкције аутентичне верзије текста, а ми ћемо овде илустровати тај компаративни процес једним примером – песмом број 66.

Наиме, за ову песму постоји аудио-снимак и запис у Хаџимановљевим свескама и мелограмима, али смо на више места наишли на делове који се не слажу и који су захтевали додатне методе утврђивања тачности. Тако су, на пример, почетни стихови песме у мелограму означени као „Олјудо мајчица, мајкина, / Оља младо загината“, што је било необично јер се нарицање дешава на гробу жене по имену Вера. Затим смо успоравањем аудио-снимака и вишестратним преслушавањем утврдили да то није тачна транскрипција стиха и да је исправна верзија: „Моја домаќинка мајкина, / Моја млада загината“. Овакве грешке у транскрипцији нису неуобичајене, с обзиром на веома емотиван говор и плач који прате нарицање, што се може уочити на аудио-запису доступном у прилогу рада. Иначе, овог стиха уопште нема у Хаџимановљевој свесци уз ову песму, јер је он почетне стихове записивао само на нотним записима, а остатак наводио у рукописним.

Исто се десило и са последњим стихом „одовде се не враќам“, кога у свесци нема, па смо га додали, након чега следи задњи део, који је остао неразумљив и нама као и самом Хаџиманову.

Упоређивањем три различита извора (аудио, мелограм и рукопис) у великој мери успели смо да реконструиремо тачан текст тужбалице, који у целини гласи овако:

Бр. 66 – На гробот на Паунова Вера, плаче мајката
Моја домаќинка мајкина (Олјадо мајчичка, мајкина,)
Моја млада загината (Оља младо загината,)
стани мори Љупчету ручек дај му,
стани море испери го,
стани мори испеглај го,
мајкино ни ја го навредив,
ама да се од мене не навредујеш.
Оти не ме брго овде донесе,
само седа до тебе,
мајкина кој те навреди,
мајкина мила моја,
ама ти да знаеш, мене искараш,
(стих који се не чује добро)
кажи ми како загина,
кажи ми кај беше удрена,
кажи ми али те боли,
кажи ми кој беше крај тебе,
кажи ми кој беше со тебе,
кажи на никој крај тебе,
Ама гајрет даваше,
Ама гајрет со тебе ти прајеше,
Кажми ми мила ле,
Ние не знајевме,
браќа ти да знајат,
тројца беа,
ке те извадеја,
баре да те видеваме,
баре да видевај кај беше удрена,
белки ке ми оздравеше,
мори моја домаќинка,
мори Верјанке куќа затвори,
оба мори поцрни,

а на децана шчо да ѝ стаиме,
мори татко ти дојде,
даде за рака го вода,
мајкина мила моја,
кажи ми мори, кажи ми
Живко како ми рече,
Живко не, мајке ле, Скопје ќе ода,
кажи ми мајке ле Скопје ќе ода.
Тој ми рече: „бабо не даде довечер“
после речи Ристета да го доведеш,
мајкино Жикино ме изгоре да
леле, леле Велјанке,
мила моја млада домаќинка,
кај да одам, одовде не се враќам.
(...)

Наведена тужбалица број 66 илустративан је пример обављеног процеса реконструкције свих Хаџимановљевих тужбалица из скопског земљотреса како би се оне понудиле јавности у аутентичној верзији. У књизи *Тужбалице из скопског земљотреса 1963. године (из архивске грађе Васи́ла Хаџиманова)* текст тужбалица је представљен упоредно и у оригиналном облику, са фотографијама архивске грађе која илуструје нотне записе и текстове тужбалица, из којих се види сложеност и минуциозност самог процеса рашчитавања песама. И поред проблема са технички застарелим аналогним облицима звучних записа и свих других многобројних изазова, пронађени аудио-снимци су дигитализовани и транскрибовани. Надамо се да ће тако ово фолклорно и културно-историјско наслеђе за будуће генерације остати трајно сачувано и ревитализовано. Приређивањем и објављивањем фолклорне грађе која је 60 година била непозната и недоступна широј јавности, аутори овог рада допринели су афирмацији једне заборављене фолклорне ризнице, коју нам је у аманет оставио велики етномузиколог Васил Хаџиманов. Надамо се да ће овај корпус тужбалица подстаћи даља истраживања из области фолклористике, етномузикологије и осталих сродних дисциплина, као и да ће наш текући и будући рад у Легату Хаџиманова резултирати рашчитавањем, објављивањем и научном обрадом преостале грађе из дугогодишњих теренских истраживања овог значајног сакупљача народних умотворина.

Библиографија

- Ѓорѓиев, Ѓ. (2012). *Васил Хаџиманов (1906–1969)*. Подготвил Ѓорѓи Ѓорѓиев. Скопје: МАНУ.
- Мартиноска А. и Иванов Ж. (2023) *Тажачки песни од скопскиот земјотрес во 1963 г. (од архивските материјали на Васил Хаџиманов)*. Скопје: Институт за македонска литература.
- Матковски, А. (2013). Хроника на земјотресот во Скопје. *Маргина*, година XIX, бр. 89, 4–115.
- Поповиќ Николиќ, Д. (2016). *Други свет (Студије о демонолошким предањима и тужбалицама)*. Ниш: Филозофски факултет.
- Ристески, Љ. (1999). *Посмртниот обреден комплекс во традициската култура на Мариово*. Прилеп: Институт за старословенска култура.
- Спространов, Е. (1894). *Оплакувањето на Мара*. СБНУ. Книга XI. Софија.
- Хаџиманов, В. (2012). Автобиографија. Во: Ѓ. Ѓорѓиев. *Васил Хаџиманов (1906–1969)*. Подготвил Ѓорѓи Ѓорѓиев. Скопје: МАНУ, 59–73.
- Хаџиманов, В. (1964). Мелодии тажачки создадени за време на земјотресот во Скопје. *Современост*, број 10, 1020–1023.
- Хаџиманов, В. (1965). Новосоздадените елегии за Скопје (текст пронајден у архивској заоставштини у Легату Хаџиманова у МАНУ, Скопље, 23. 5. 1965, бр. 28/IV).
- Цепенков, М. (1972а). *Народни песни. Книга прва*. Редактирал Кирил Пенушлиски, соработник Блаже Петровски. Скопје: Македонска книга.
- Цепенков, М. (1972б). *Народни верувања. Детски игри. Книга деветта*. Редактирале д-р Кирил Пенушлиски, Лепосава Спировска. Скопје: Македонска книга.
- Шапкарев, К. (1976а). *Избрани дела*. Приредил д-р Томе Саздов. Том први. Песни. Скопје: Мисла.
- Шапкарев, К. (1976б). *Избрани дела*. Приредил д-р Томе Саздов. Том четврти. Обичаи, обреди и носии. Скопје: Мисла.
- Čirgić, A. (2016). *Crnogorska usmena tužbalica*. Cetinje: Fakultet za crnogorski jezik i književnost.
- Čubelić, T. (1966) „Narodna tužbalica – impresivni dio u pogrebnim običajima i jedan od najstarijih oblika izvorne narodne pjesme“, *Rad XI-og Kongresa Saveza folklorista Jugoslavije u Novom Vinodolskom 1964*. Zagreb, 347–353.

VASIL HADŽIMANOV'S FIELD RESEARCH AFTER THE SKOPJE
EARTHQUAKE OF 1963 AND THE PROCESS OF RECONSTRUCTION
OF THE LAMENTS FROM HIS ARCHIVE MATERIALS 60 YEARS LATER

Ana Martinoska and Žarko Ivanov

Summary

This paper presents Vasil Hadžimanov as an important ethnomusicologist whose many years of fieldwork resulted in ten thousand collected folk songs. Unfortunately, a small part of that legacy has been published and is available to the scientific and general public.

The focus of this paper is his field research conducted after the catastrophic Skopje earthquake of 1963, when he recorded hundreds of laments, which represents a huge contribution to the study of this, specific and rarely studied, folklore genre. The paper presents the process that preceded the publication of over 200 laments, which included digitization and transcription of audio materials, as well as their comparative analysis with Hadžimanov's notebooks and musical notations.

Keywords: Vasil Hadžimanov, field research, earthquake in Skopje, laments, archival materials, digitization, transcription, audio materials, comparative analysis.

Ана Мартиноска / Ana Martinoska

Институт за македонску књижевност, Универзитет „Св. Кирил и Методиј“,
Скопље / Ss. Cyril and Methodius University, Institute for Macedonian Literature

E-mail: martinoskaana@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0003-1977-7242>

Жарко Иванов / Žarko Ivanov

Институт за македонску књижевност, Универзитет „Св. Кирил и Методиј“,
Скопље / Ss. Cyril and Methodius University, Institute for Macedonian Literature

E-mail: ubanob@gmail.com

<https://orcid.org/0009-0002-5039-715X>

Примљено/Received: 23. 4. 2024.

Прихваћено/Accepted: 5. 8. 2024.